

O jazyku mezinárodních smluv.

JUDr. Jiří Kojcký (Praha).

Jazyk mezinárodních jednání v nejšířším slova smyslu zoveme jazykem diplomatickým. Mezinárodní jednání se konají buď ústně nebo písemně; k písemnému styku může dojít jak u příležitosti drobnějších jednání mezinárodních, jež nemají míti za cíl uzavření smlouvy, tak u příležitosti uzavírání mezinárodních smluv. Ústní styk jakož i příležitostná korespondence mají co do užívání jazyka význam pouze po stránce etikety, podložené ovšem obvyklejše mocenskými poměry. Podobný význam má užívání jazyka v přípravném řízení při uzavírání mezinárodních smluv. Užití jazyka ve smlouvě samé však má význam hlubší.

Historie jazyka mezinárodních smluv je úzce spjata s historií práva mezinárodního. Počíná se tedy vestfálským mírem roku 1648, kdy byl učiněn konec válce třicetileté a otevřeny dveře moderním stykům mezi státy na podkladě rovnosti právní. Ze zásady této rovnosti států plynula zásada rovnosti jazyků v mezinárodním styku, jež měla za následek uznání jedné řeči za oficiální v případech, když bral na mezinárodním jednání účast větší počet států.¹⁾ Zpočátku to byla latina, ale již kongres vestfálský zahájil praxi, která se měla státi trvalou, totiž že mnohostranné úmluvy širokého významu byly uzavřeny v jednom, uznaně mezinárodním jazyce, kdežto dvoustranné smlouvy, upravující pouze poměry obou smluvních stran, byly uzavírány v jazyce, na němž se právě kontrahenti dohodli. Tak mírové smlouvy vestfálské, jež mají nesporně evropský význam (jejich zásah do poměrů zámořských byl učiněn prostřednictvím těch signatářů, jimž »náležely« zámořské kolonie), byly složeny v jazyce latinském, kdežto separátní smlouva španělsko-holandská o holandské nezávislosti, projednaná u příležitosti téhož kongresu, byla složena francouzsky a holandsky.

Používání latiny na vestfálském kongresu bylo přežitkem středověkých způsobů. Text ukazuje dostatečně, že to byla latina pokažená, klasických zákonů gramatických se nepřidržující a nesoucí známky nesourodého vlivu jazyků živých. Jako psaný text je srozumitelná, avšak jako mluvené slovo jistě nepřispěla k jasnosti a všeobecné srozumitelnosti při jednání, neboť již sto let před tím se shledáváme se svědectvími o nesrozumitelnosti latiny, mluvené lidmi s různou řečí mateřskou. Proto byla též latina v Münsteru a Osnabrücku omezena na plenární schůze; společenský styk ovládla francouzština a postupnému úplnému ovládnutí salonů vděčila pak za to, že se dostala

¹⁾ Podrobnější vyličení zajímavého vývoje lze nalézt v knihách J. B. Scotta »Le français, la langue diplomatique« 1924 a Sira E. Satowa »A Guide to diplomatic practice« 1922; stručnější ve spise L. Bittnera »Die Lehre von den völkerrechtlichen Vertragsurkunden« 1924.

přes ústní jednání i do velkých mezinárodních smluv jako všeobecně uznaný jazyk diplomatický. Začalo to mírovou smlouvou cášskou roku 1748, kterou byla skončena válka o dědictví rakouské. Tato smlouva obsahuje však též výslovné ustanovení, že výlučné použití francouzského jazyka nemá býti prejednicem pro budoucnost. Obdobné ustanovení nalézáme ještě jak v mírové smlouvě pařížské a hubertsburské (roku 1763, jimiž byla ukončena válka sedmiletá v Evropě a za Atlantickým oceánem), v mírové smlouvě anglo-francouzské, kterou roku 1783 byl skončen zápas o nezávislost Spojených států amerických a v závěrečném aktě kongresu vídeňského roku 1815. Této reservační doložky však není více ve smlouvě pařížské z roku 1856, kterou byla skončena válka krymská a Turecko přijato do mezinárodního společenství právního. Od té doby až do světové války byla francouzština bez odporu diplomatickým jazykem, jazykem všech mnohostranných smluv mezinárodních a též jazykem většiny smluv dvoustranných. Toto výlučné postavení nebylo poklonou ani ústupkem státu francouzskému, nýbrž následkem faktického postavení francouzské řeči jako světového společenského jazyka. Vždyť naopak na kongresu ve stfálském, kde Francie stála jako skutečný vítěz, podržela vrch latina, kdežto francouzština ovládla jednání roku 1763, kdy byla zasažena smrtelná rána koloniálnímu panství francouzskému v Americe a roku 1815, který znamená největší pokoření Francie po katastrofální porážce Napoleonově.

Světová válka znamená obrat v neprospěch francouzského jazyka. Co se týče smluv mírových byl tu učiněn počátek ústředními mocnostmi, které při separátním míru s Ukrajinou a Rumunskem úmyslně pominuly francouzský jazyk, který jejich administrativy vymycovaly, kde jen mohly. Následky se ovšem ihned objevily. V mírové smlouvě s Ukrajinou ze dne 9. února 1918 bylo stanoveno, že pro výklad ustanovení o poměrech mezi různými smluvními stranami jest považovati za autentické různé texty: mezi Německem a Ukrajinou německý a ukrajinský, mezi Rakouskem-Uherskem a Ukrajinou německý, maďarský a ukrajinský, mezi Bulharskem a Ukrajinou bulharský a ukrajinský, mezi Tureckem a Ukrajinou pak turecký a ukrajinský. Lze si skutečně těžko představití zamotanější ustanovení o tom, co mělo býti podkladem pro řešení případných sporů. Podobně v mírové smlouvě mezi Ústředními mocnostmi a Rumunskem ze dne 7. května 1918 měly býti pro výklad poměrů mezi Rumunskem a Německem rozhodnými texty německý a rumunský, vůči Rakousku-Uhersku německý, maďarský a rumunský, vůči Bulharsku bulharský a rumunský, vůči Turecku pak turecký a rumunský.

Mírová smlouva mezi Německem a Finskem ze dne 7. března 1918 byla sepsána německy a neměla ustanovení o autentičnosti textu.

První styk Dohody s Ústředními mocnostmi se děl oficiálně podpisem podmínek příměří, které byly podepsány ve francouzském znění. Při jednání o mírových smlouvách však bylo opět výlučně postavení francouzštiny otřeseno. Hned na počátku mírového jednání bylo nutno řešiti otázku jazykovou. Stalo se tak v proslulých dvou seděních dne 15. ledna 1919, kde Lloyd George hájil přípustnost angličiny pro jednání i smluvní text a to poukazem na 170 milionů anglicky mluvících lidí, zastoupených na mírové konferenci; president Wilson hájil totéž stanovisko s odvoláním na to, že angličina je uznávaným diplomatickým jazykem v oblasti tichomořské. Patrně více z důvodů prestižních než z naděje na prosazení svého požadavků hájil i italský delegát Sonnino rovnoprávnost italštiny s francouzštinou a angličinou. Ačkoliv nepadlo závazné rozhodnutí, byla mlčky přijata zásada rovnosti všech tří jazyků. Rovněž bez dalšího bylo oktrojováno pro mírovou smlouvu s Německem ustanovení, že jest považovati text francouzský i anglický za stejně autentický. V tomto případě bylo upuštěno od rovnosti tří jazyků, nebylo však přistoupeno na zásadu jediného autentického znění. V mírových smlouvách s Rakouskem, Maďarskem a Bulharskem naopak podržena zásada rovnosti francouzštiny, angličiny a italštiny (v těchto třech jazycích jsou jmenované smlouvy sepsány), avšak přistoupeno na praktický požadavek jediného autentického textu, kterým je text francouzský; stejně je tomu v t. zv. malých smlouvách trianonských z roku 1919, jež se týkají jazykových, náboženských a rasových menšin v Polsku, Československu, Jihoslavii a Rumunsku.

Tento jazykový zmatek ovládá mezinárodní písemnosti evropské vlastně dosud. Z důležitějších poválečných mnohostranných smluv mezinárodních je jich asi stejný počet sepsán v jediném autentickém znění francouzském a stejný počet ve dvou autentických zněních: anglickém a francouzském.²⁾ Angličina udržela si postavení jazyka druhého, avšak stejně závažného autentického textu, ponejvíce ve smlouvách, doplňujících mírovou smlouvu s Německem, ve smlouvách uzavřených pod patronancí Společnosti národů a pod egidou Mezinárodního úřadu práce.

Italština jako autentický text vystupuje vedle francouzštiny a angličiny z mnohostranných smluv jedině ve smlouvě o lelectví, která byla podepsána ještě dříve než mírové smlouvy s Rakouskem, Maďarskem a Bulharskem, v nichž sice rovněž zaujímá postavení rovné co do oficiálnosti s francouzštinou a angličinou, z postavení autentického znění však byla vytlačena. Některé smlouvy doplňující mírové smlouvy s Rakouskem a

²⁾ Ze smluv uveřejněných v naší Sbírce zákonů a nařízení patří do první skupiny 40, do druhé 34 smluv.

s Maďarskem, v nichž jsou stranami pouze sukcesorní a cesionářské státy bývalého Rakouska-Uherska, nikoli však Velká Británie, přiznaly autentičnost italskému textu, nikoli však výlučně: po boku stejně autentického textu francouzského (úmluva o archivech, o válečných půjčkách a o pensích, poukázaných bývalou vládou rakousko-uherskou).

Jak vidno, v mnohostranných smlouvách se nesetkáváme (s výjimkou neplatných dnes mírových smluv s Ukrajinou a Rumunskem) s němčinou jako s jazykem autentického znění. Jedinou, velmi zajímavou výjimku, tu tvoří smlouva ze dne 6. dubna 1922 (čís. 230/1926 Sb. z. a n.) o převodu pohledávek bývalé poštovní spořitelny ve Vídni. Č. 20 této smlouvy praví, že francouzský a italský text mají stejnou platnost, avšak při odchylných zněních přihlídně se k textu německému. »V tomto případě bude z obou textů, francouzského nebo italského, jediné rozhodným text, který souhlasí s textem německým«. Tedy ani tu není německý text prohlášen za autentický, jest mu však zajímavým způsobem zajištěno, že nebude s autentickým zněním nikdy v rozporu.

V tomto babylonském zmatku však je nadále cítiti životnost staré zvyklosti jazyka francouzského jakožto výlučného jazyka diplomatického; nikoli ovšem vždy dosti silně. Počátkem roku 1922 se končila ve *Washingtoně* velká mezinárodní konference. Jednala sice o všeobecném odzbrojení, ale skončila podepsáním úmluvy jediné o námořním odzbrojení, které se prakticky vztahovalo jediné na *tichomořskou oblast*. Dále jest jejím plodem kromě krátké úmluvy o válečném právu (na moři a o válce plynové) řada ryze *tichomořských* smluv o Číně. A všechny tyto smlouvy jsou sepsány francouzsky a anglicky, jenomže ve smlouvách o Číně není zmínky o autentičnosti textů. Ve smlouvě odzbrojovací a ve smlouvě o válečném právu jsou však výslovně prohlášeny oba texty za stejně autentické. Mlčení čínských smluv v tomto bodě nelze vykládati jinak než jako rozpaky z podvědomého přiznání starých výsad francouzského jazyka. Je v nich výslovně konstatováno, že byly sepsány francouzsky (na prvním místě i v anglickém textu) a anglicky. Opačným způsobem dává cítiti nezmizevší dosud názor na výlučnost francouzského jazyka Mezinárodní úmluva ze dne 23. října 1924 o přepravě zboží po železnicích, jejíž čl. 63 výslovně zjišťuje: »Tato úmluva byla podle diplomatických zvyklostí sjednána a podepsána v jazyce francouzském«. Stejnou větu nalézáme v revidovaném textu této úmluvy ze dne 23. listopadu 1933.

V českém znění nebyla sjednána žádná vícestranná mezinárodní smlouva. Jsou tedy u nás takové smlouvy ratifikovány, případně Národním shromážděním schvalovány, v cizím jazyku. V českém vydání Sbírkky zákonů a nařízení se kromě au-

lentických textů³⁾ uveřejňuje český překlad. Ve slovenském, polském, německém a maďarském vydání Sbírký zákonů a nařízený se uveřejňují pouze překlady mezinárodných smluv, nikoliv autentický text (pokud není téhož jazyka). Praxe spisování dvoustranných smluv mezinárodných ve dvojném autentickém znění v jazycích obou smluvních stran nebyla nikdy zcela dodržovanou, všeobecnou zásadou. Zdá se však, že se stává obecnou. Lze ovšem najít příklady dvoustranných smluv v jediném autentickém znění (nepočítajíc případy, kde jde o státy s tímtež úředním jazykem). Toto jediné autentické znění nebyvalo a nebývá dosud vždycky francouzské. Na př. smlouva rakousko-tunisská z roku 1856 byla sepsána italsky. V nejnovější době pak, pokud jsou smlouvy uzavírány v jazyce cizím oběma kontrahentům, volena bývá též angličina, patří-li aspoň jedna strana k angloamerické oblasti (na příklad československo-japonská obchodní smlouva).

Podle dosavadní praxe uzavírá Československo dvoustranné úmluvy obyčejně v jazyce francouzském. Výjimku činí dosud Brazílie, Estonsko, Guatemala, Itálie, Jihoslavie, Německo, Polsko, SSSR, Španělsko, Švýcarsko a Spojené státy americké, s nimiž máme též smlouvy sepsané ve dvou autentických zněních (v jazycích obou smluvních stran). Dvojazyčnost byla někde opuštěna (ve smlouvách s Estonskem), jinde nově nastolena (ve smluvním styku s Polskem, Španělskem, Švýcarskem a Velkou Británií). Obchodní a plavební úmluva s Itálií je sepsána sice česky a italsky, avšak v případě rozporu má býti směrodatným text v jazyce italském, jakožto jazyku známém všem plnomocníkům (čl. 39 této smlouvy). Novější smlouvy s Itálií patří však k běžnému dvojazyčnému typu.

S Německem a Rakouskem máme dvojazyčné smlouvy s výjimkou smírčích a rozhodčích smluv, které jsou v obou případech pouze francouzsky sepsány. Při dvojazyčných smlouvách tu ani není mnohdy výslovně konstatováno, zdali mají býti oba texty považovány za autentické, anebo který z nich (na př. č. 70/1931, 78/1933 Sb. z. a n.). V takových případech by jistě bylo nutno připustiti názor, že oba texty jsou stejně autentické a případný rozpor by bylo nutno odstraniti jedine cestou diplomatického vyjednávání, v nejhorším případě výpovědi smlouvy.

Zajímavý způsob řešení případné nesrovnalosti dvou stejně autentických smluvních textů nalézáme v dodatkové extradiční smlouvě rakousko-uhersko-italské z roku 1869, podle níž v případě rozporu textů nebo při pochybnostech interpretačních měla se dáti přednost výkladu, který mluvil *pro* extradiční.

Smlouvy malodohodové nejsou sepsány třemi jazyky, nýbrž výlučné francouzsky. Za to přátelská a obchodní smlouva

³⁾ Ze smlouvy o Špicbarkách však byl ve Sbírcce uveřejněn pouze autentický text francouzský a druhý autentický text, anglický, nikoli.

československo-čínská je sepsána ve třech jazycích, československém, čínském a anglickém, při čemž smysl, vyjádřený v anglickém textu, má býti směrodatný. (V důsledku toho čínský text není ve Sbírce zákonů a nařízení otištěn a tak tento kodex ochuzen o jednu exotickou zvláštnost, kterou můžeme v jiných zákonících nalézt; na př. v německém říšském zákoníku je otištěno arabským písmem arabské znění obchodní smlouvy s Irakem).

Angličina jako výlučný diplomatický jazyk triumfovala u nás dosud jedině ve smlouvách s Japonskem a s Kanadou.

Nemůže býti sporu o tom, že při dvojím autentickém znění je možno jenom ztěžít dosíci naprosté vzájemné shody dvou nebo dokonce více textů. Není žádným tajemstvím, že v takových mezinárodních smlouvách na více než jednom místě je smysl obou za autentické prohlášených textů rozdílný a třeba zrovna opačný. Historie zná i případy, kdy taková textová neshoda měla za přímý následek tragickou dohru.⁴⁾ Byť by takové případy byly sebe řidší a doufáme-li nad to v jejich mírumilovné rozřešení, není jistě ve prospěch právního stavu, je-li už předem známo, že se navzájem liší texty, výslovně prohlášené za stejně autentické.⁵⁾

Autentičnost textu, to jest výlučná upotřebitelnost k výkladu smlouvy, stanoví se v mezinárodních smlouvách (pokud je vůbec o ní řeč) různými slovními obraty. Nejstálejší je praxe francouzská, která téměř výlučně užívá obratu »faire foi« a mluví tedy o hodnověrnosti textu. Jenom výjimečně při prohlášení více textů za stejně autentické použito obratu »auront même valeur — budou míti stejnou váhu« (viz ustanovení o francouzském, anglickém a italském textu v mezinárodní úmluvě o úpravě letectví z roku 1919).

Anglická praxe užívá střídavě výrazu »autentický« a »autoritativní« bez zvláštního úmyslu anebo doslovně překládá francouzské »auront même valeur — shall be of equal force«.

Čeština, jak již řečeno, není jazykem autentického znění žádné vícestranné smlouvy mezinárodní. Za to však si československá praxe osvojila pro dvoje typické rčení diplomatického

4) Roku 1889 byla v Učali uzavřena mezi Itálií a Habešem smlouva, kterou Itálie vykládala jako smlouvu o protektorátě, opírajíc se o italský text, zavazující habešského císaře k tomu, aby uzavíral mezinárodní smlouvy pouze prostřednictvím Itálie. Habešský císař Menelik však dokazoval na podkladě stejně autentického textu v jazyce amharském, že nemusí, nýbrž může uzavírat mezinárodní smlouvy prostřednictvím Itálie. Itálii nezbylo, než prosazovati smysl italského autentického textu zbraněmi a Habeš neváhala stejným způsobem obhajovati smysl autentického textu amharského. Neřešitelný textový rozpor sice touto cestou rozřešen nebyl, ale vítězství u Aduv roku 1896 dalo Habeši možnost přinutiti Itálii ke zrušení smlouvy.

5) Příklady rozporu mezi autentickými texty mírové smlouvy versailleské jsem uvedl pod čarou svého článku »Mírová smlouva versailleská« v XVI. ročníku tohoto časopisu na str. 321.

jazyka francouzského (překlady pro Sbíрку zákonů a nařízení jsou pořizovány podle textu francouzského i u těch smluv, kde je více autentických znění) neméně než sedmero obrátů, jichž je používáno zcela libovolně: »oba stejně autentické«, »všechny tři stejnou váhu«, »stejnou měrou (nebo »stejně«) rozhodující«, »obě znění stejně směřovatná«, »smlouva, pro níž je rozhodné znění francouzské a anglické«, »oba původní« (sc. texty) a »mají stejnou platnost«. I když jde o pouhý překlad (avšak o překlad oficiální) byla by větší přesnost na místě.

Vidíme, že opuštění staré zásady o výlučnosti francouzského jazyka jako jazyka diplomatického je vykupováno pozoruhodnými potížemi.

Oč prostší byly poměry v XIX. století, jemuž vděčíme za největší počet tak zvaných pravotvorných smluv mezinárodních! Tyto smlouvy byly sepsány v jediném znění jazykem francouzským a utíkaly se nanejvýš k některým cizím slovům.⁶⁾ Nebyly vystaveny nebezpečí nových dvou a tříjazyčných smluv, které popřávajíce každé řeči volného výrazu ve vlastním duchu riskují nesouměrnost vět a nemohou uhnouti Damoklovu meči v podobě nesrovnalosti textů.

Výlučnosti francouzského jazyka vděčilo právo mezinárodní za jednotný corpus juris gentium. Francouzské texty smluv jsou nejen snadno dostupné studentu, nýbrž i současně dostatečným podkladem pro rozhodování o všech mezinárodních nárocích právních. Nelze podceňovati ani toho, že jsou sepsány francouzsky vyjadřovaly se jednoznačně o typických právních poměrech v duchu jazyka francouzského a právní praxe školy po vítěze francouzské. Porušení tohoto stavu po válce světové ukázalo ihned, že je spojeno s porušením jednoznačnosti.

Na druhé straně nelze ovšem přehlédnouti, že vytlačení francouzštiny z jejího výlučného postavení jazyka velkých mezinárodních smluv je také z velké části následkem vývoje osobité angloamerické praxe právní, ovládající jednu celou polokouli.⁷⁾

Je zajímavé, že otázka jednotného diplomatického jazyka není bez významu ani pro autentické znění našich vnitrostátních zákonů a to v důsledku tak zvaných transformačních zákonů, kterými naše zákonodárná praxe propůjčuje moc zákona

⁶⁾ Při položení hranic do středu říčního koryta se na př. tehdy ve smlouvách s oblibou užívalo ve francouzském textu německého výrazu »Talweg«. Mírové smlouvy po světové válce již tohoto technického termínu nepoužívají; za to však mluvčí o domovském právu rakouském, vysvětlují je ve francouzském i anglickém textu italským slovem »pertinenza« (čl. 70 St. Germain, čl. 61 Trianon).

⁷⁾ A nikoli jen následkem neznanosti francouzštiny u politiků bez diplomatického vzdělání, jak s notnou kousavostí vypichuje J. B. Scott ve své jinak znamenité, shora citované knize.

a tedy přímou vnitrostátní účinnost ustanovením některých mezinárodních smluv.

Doposud byla propůjčena moc zákona těmto mezinárodním smlouvám (pokud upravují otázky vyhrazené zákonodárství Československé republiky):

Zákonem č. 148/1924 Sb. z. a n. úmluvě mezi Rakouskem, Maďarskem, Polskem, Rumunskem, Jihoslavií a Československem o poštovní spořitelně uherské (autentický text francouzský).

Zákonem č. 232/1926 úmluvě mezi Rakouskem, Itálií, Polskem, Rumunskem, Jihoslavií a Československem o poštovní spořitelně ve Vídni a dodatkové úmluvě o téže věci (rozhodným je znění německé).

Zákonem č. 108/1927 smlouvám o pojištění na život a důchody s Rakouskem (autentický text český a německý) a s Itálií (autentický text český a italský).

Zákonem č. 13/1929 mezinárodní úmluvě o cejchování vnitrozemských lodí (autentický text francouzský a anglický).

Zákonem č. 118/1929 třetímu dodatečnému protokolu o úpravě závazků v rakousko-uherských korunách mezi Československem a Rakouskem (autentický text český a německý).

Zákonem č. 125/1929 úmluvě s Jihoslavií o úpravě vzájemných pohledávek (autentický text francouzský).

Zákonem č. 51/1930 úmluvě s Maďarskem o úpravě dluhů (autentické znění francouzské).

Zákonem č. 59/1930 úmluvě mezi Rakouskem, Itálií, Rumunskem, Jihoslavií a Československem o odpočivných požitcích a dodatkové úmluvě o téže věci (u první autentický text francouzský, u druhé český a německý).

Zákonem č. 60/1930 úmluvě se Spojenými státy americkými o naturalisaci (autentický text anglický a český).

Zákonem č. 151/1930 všem smlouvám o poměrech hraničních, pokud stanoví úchytky od našeho právního řádu. V právní účinnosti jsou dosud takové hraniční statuty s Rakouskem (autentický text český a německý), Maďarskem a Rumunskem (autentický text francouzský).

Vládním nařízením č. 13/1931 (podle celního zákona) úmluvě s Německem o jednotném celním řádu pro labské lodí («československé a německé znění jsou právně rovnocenná»).

Zákonem č. 243/1933 mezinárodní úmluvě o sjednocení některých pravidel o mezinárodní letecké dopravě (autentický text francouzský).

Těmito zákony tedy byly prohlášeny za autentické znění československých právních norem texty v jazyce francouzském, anglickém, italském a německém. Zákon č. 100/1932 Sb. z. a n. ustanovil, že předpisy mezinárodních smluv o sociálním pojiště-

ní, vyhlášených ve Sbírce zákonů a nařízení, mají po dobu své mezinárodní působnosti též účinnost vnitrostátní. V důsledku toho budou takové smlouvy součástí našeho vnitrostátního právního řádu v autentickém znění podle svých vlastních ustanovení. Tak patrně bude rozmanitost autentických textů v našem právním řádu ještě zvětšena.

Pochybnosti o československé demokracii.

(Poznámky ke knize Dra Bedřicha Sander a: Das Staatsverteidigungsgesetz und die Verfassungsurkunde der Tschechoslowakischen Republik, Brno 1936, R. M. Rohrer.)

V závěrečné poznámce ke svému referátu o Sanderových článcích v »Juristenzeitung« (seš. 3. našeho časopisu) zmínil jsem se o ohlášené knize téhož autora, věnované poměru zákona o obraně státu k ústavní listině československé. Tato knížka leží tedy před námi a rád používám příležitosti, abych naše čtenáře s jejími myšlenkami seznámil.

Jako v těch článcích, i zde (v předmluvě) zdůrazňuje autor, že nechce nic bránit ani napadat. Chce svým spísem sloužit vědecké pravdě a poznávat, co jest. Chce znázornit politický osud Evropy v zrcadle československého zákonodárství. Souhlas nebo nesouhlas s tou neb onou státní formou by prý mohl být nalezen jen znásilněním smyslu toho, co říká.

Abý rozpoznal podstatu demokracie, uchyluje se autor k poslednímu kořeni moderních demokracií, jímž je beze sporu Rousseauova Společenská smlouva. Mnoho stránek uznal za nutné odtud ocitovat a mnoho vlastního rozboru k tomu přidat, aby došel k závěru, že »všeobecnost zákona, to jest všeobecnost účasti na tvorbě zákonů a všeobecnost postizivosti zákonem«, je podstatou demokracie. — Kdybychom měli důvod pochybovat o nezaujatosti autorově, mohli bychom se nedůvěřivě ohlížet, proč sahá tak daleko. Tím se nejen vydává v nebezpečí, že skutečný vývoj ideje je dále než její mateřské dílo, ale nabízí se srovnání s těmi bojovnými traktáty, které proti Marxistům škodolibě citují Marxe, jako proti fašistům Musoliniho atd. Nenalézáme-li u Sander a (vzhledem k jeho hořejšímu ujistění) tohoto podnětu, věříme, že z věcných důvodů se dovolává Rousseaua, tím spíše, že citovanou větu za podstatu demokracie lze beze všeho připustit.

Několik slov k použité metodě práce: Pro toho, kdo zná Sanderovy názory na úkol právní vědy, nebude překvapením jeho zcela odmítavé stanovisko k »ryzí právní vědě« — normativní teorii. Její činnost je mu »logickou hříčkou«, její výsledky bezvýznamnými logickými umělostmi (Artefakte), jež plovou po povrchu proudu politického dění a rozplynou se brzy v nic. Tato metoda připadá mu prý již dávno nejen nanejvýš problematickou, nýbrž přímo naivní. — Kdo podstatu normativního učení zná, ví, že navíta, pokud se hledá v normativitě odpověď na skutečný běh života ve státě, není v metodě, nýbrž v tazateli, který si neuvědomil noetické její meze. Nikdy o sobě netvrdila, že studium sbírky zákonů dává obraz skutečného života ve státě, jak ji podkládá Sander. Ba nehledí na zákony a vůbec normy jako na motivy skutečných událostí. Vědec ji pěstující, i jinými smysly nadaný, o tomto účinku norem ví. Byl by naivní, kdyby nevěděl, ale byl by stejně naivní, kdyby hledal vysvětlení těchto zjevů v docela jiné rovině myšlení, v rámci myšlení o tom, co má být.

I pro normativní teorii existuje však pojem »odporu k ústavní listině«. Je jím odpor logický. Vidí-li Sander praktickou možnost mluvit o odporu jen v poměru k eticko-politickému významu tohoto odporu,